

Watervogels in de Zoete Rijkswateren in 1999/2000

In het seizoen 1999/2000 gingen elke maand 300-400 tellers op pad om alle watervogels in de Zoete Rijkswateren te tellen. Opmerkelijk waren vooral de grote aantallen Knobbelzwanen en Krakeenden in de nazomer. Verder werden ondanks het zachte winterweer opvallend weinig Kieviten geteld.

Doorsnee winter

Het winterseizoen 1999/2000 kende zacht weer. In januari en februari vroom het overdag geen enkele keer. Vooral december, februari en maart waren erg nat. Mede hierdoor bereikten de rivieren in januari en eind februari/begin maart hoge waterstanden, maar dit leidde niet tot spectaculaire aantalstoenames zoals bijvoorbeeld in 1997/98 onder meeuwen (zie SOVON-Nieuws 2000, nummer 1).

Voor de meeste soorten lagen de maximale aantallen op hetzelfde niveau als de afgelopen seizoenen. In tegenstelling tot 1998/99 werden de vogelaantallen in Nederland in het geheel niet beïnvloed door streng winterweer ten oosten van ons land. Van Grote Zaagbek (2750) en Nonnetje (680) werden dan ook bijna record-lage aantallen gemeld. Des te opmerkelijker was de betrekkelijke schaarste aan Kieviten. In eerdere sei-

zoenen waren maxima van meer dan 100.000 niet ongewoon. In 1999/2000 ging het om hooguit 63.500 in september. Daarna namen de aantallen zonder aanwijsbare reden af naar 25.000 in november.

Opvallende aantallen

De watersystemen met een groot aanbod aan waterplanten blijven hun aantrekkingskracht vergroten voor watervogels. Vooral Knobbelzwanen profiteren hiervan. Na grote aantallen in de ruiperiode in juli-augustus (maximum 11.000), werden ook in het najaar nog belangrijke concentraties op waterplanten waargenomen. Vooral in de Randmeren komen tegenwoordig tot in januari grote groepen voor, vanaf oktober veelal in gezelschap van Kleine Zwanen. Zoals uit figuur 1 blijkt, leidde de grote aantrekkingskracht van de waterplanten in de afgelopen jaren tot een afname in het gebruik van cultuurland in de directe omgeving (polders langs de Randmeerkust in Gelderland en akkerbouwgebieden in Flevoland); de zwanen verblijven tegenwoordig dus een groter deel van het jaar (en in grotere aantallen) op het water.

Opmerkelijk was verder het extreem grote aantal Krakeenden in de nazomer. Het seizoensmaximum van 13.570 vogels was ruim tweemaal zo hoog als gebruikelijk. Omdat ook gebieden buiten de Zoete Rijkswateren veel Krakeenden kunnen herbergen (denk aan Oostvaardersplassen en Lauwersmeer), betekent dit dat in de nazomer van 1999 de helft of daaromtrent van de NW-Europese populatie (30.000 vogels) in ons land vertoefde. Favoriet is vooral het Beneden Rivierengebied. In september werden de meeste Krakeenden geteld in Haringvliet (7640) en Biesbosch (1250). Elders in het land verbleven concentraties langs de Friese IJsselmeerkust (1600). Waar deze grote aantallen vandaan komen is een raadsel.

In de maanden voor en na deze telling werden beduidend minder Krakeenden geteld. Mogelijk gaat het om een kortstondige concentratie na de rui in de zomer en profiteerden de vogels van lokaal gunstige voedselomstandigheden.

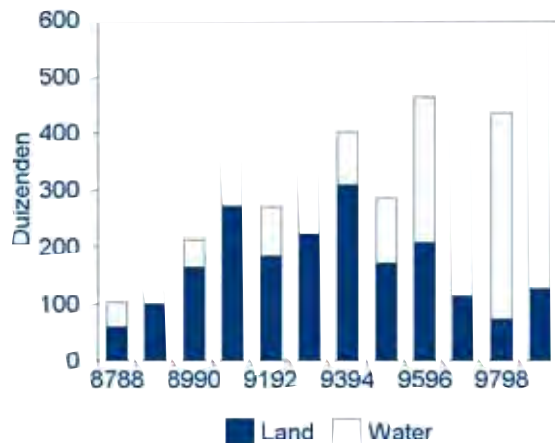
Opmerkelijke soorten

Een kleine greep uit de lijst met opmerkelijke soorten die door tellers werden opgespoord (met maximum en maand): Kuifaalscholver in november en december, 7 Kleine Zilverreigers in januari en juni, 14 Grote Zilverreigers in januari (zie ook elders in dit nummer), 8 Dwergganzen in maart, 5 Roodhalsganzen in februari, 21 Visarenden in september, 20 Slechtvalken in december, 8 Reuzensterms in augustus, Witvleugelstern in mei en 33 IJsvogels in september.

Lange termijn ontwikkelingen

Vanaf seizoen 1998/99 wordt aandacht besteed aan trends vanaf 1975/76. Hier lichten we de Brilduiker en de Tafeleend eruit. Brilduikers zijn de afgelopen 25 jaar slechts licht in aantal toegenomen, maar de verspreiding is sterk veranderd. In de jaren zeventig en begin jaren tachtig werden vrijwel alle vogels in het IJsselmeergebied gezien. Regelmatig werden daar 600-750.000 vogeldagen per seizoen doorgebracht. Sindsdien zijn de aantallen op IJssel- en Markermeer gehalveerd. Vanaf halverwege de jaren tachtig namen de aantallen in het Beneden Rivierengebied sterk toe, vooral op het Volkerakmeer. Voor die tijd werden zelden meer dan 100.000 vogeldagen in het gehele Beneden Rivierengebied doorgebracht, maar na een snelle stijging is dat de laatste seizoenen opgelopen tot 500-700.000, vergelijkbaar met wat vroeger in het IJsselmeergebied verbleef. Het is niet uit te sluiten dat dit een verschuiving van het ene naar het andere watersysteem betreft. Veel soorten benthivore watervogels nemen de laatste jaren in het IJsselmeergebied af als gevolg van een kleiner aanbod aan driehoeksmosselen. Die voedselbron is in het Beneden Rivierengebied sinds 1987, de afsluiting van het Volkerakmeer, juist toegenomen, wat de toename van de Brilduiker hier deels verklaart. De Tafeleend is in de laatste kwart eeuw duidelijk in aantal afge-

Figuur 1. Aantal Knobbelzwanen en Kleine Zwanen per winterseizoen in de omgeving van het Veluwemeer/Drontermeer vanaf 1987/88. Weergegeven is het aantal doorgebrachte zwaandagen van oktober t/m maart, op het Veluwemeer/Drontermeer (waterplanten) en het agrarisch gebied in de directe omgeving in Flevoland en Gelderland (grasland en oogst-resten).

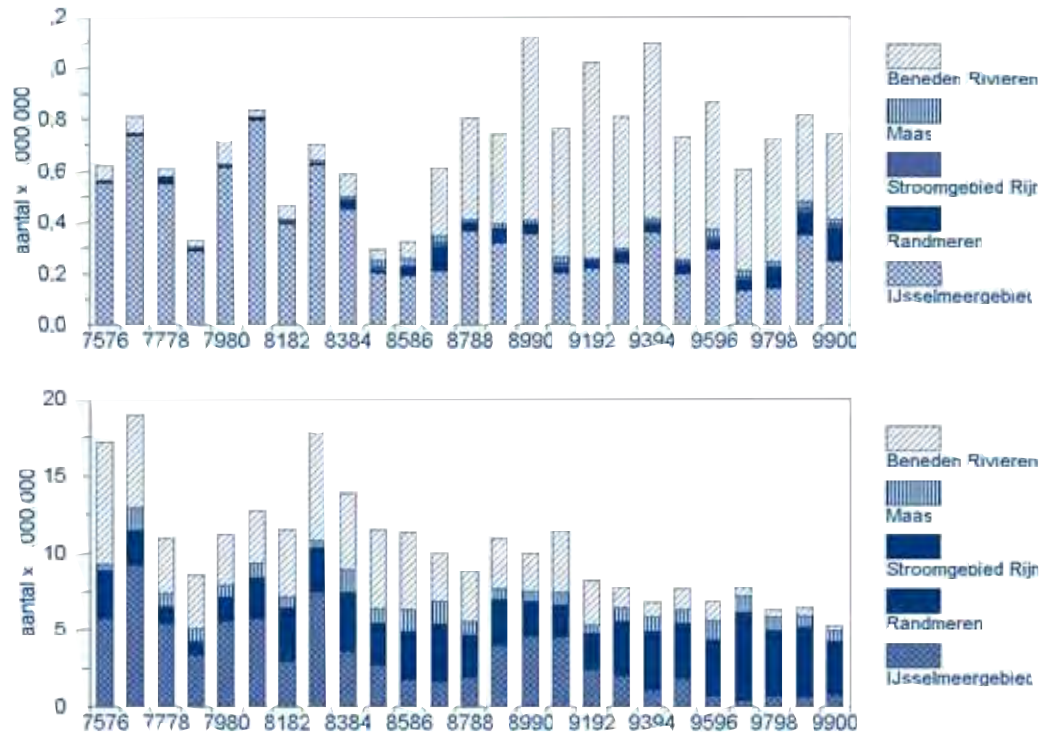
men. Deze negatieve trend wordt ook elders in Noordwest-Europa vastgesteld, al is hier recent weer sprake van een stabilisatie. Opmerkelijk is het vrijwel geheel verdwijnen uit de gebieden waar de soort in het begin van de periode algemeen was. In IJsselmeer- en Beneden Rivieren- gebied zijn tegenwoordig nauwelijks nog grotere aantallen Tafeleenden te vinden. Wie geregeld langs Oostvaardersdijk of Houtribdijk rijdt, zal zijn opgevallen dat de grote groepen Kuif- en Tafeleenden aldaar

tegenwoordig vrijwel uitsluitend uit Kuifeenden bestaan. Wie grote groepen Tafeleenden wil zien moet sinds 1990 vooral naar de Randmeren. De vogels profiteren er van uitbreiding van de waterplantvegetaties op de Veluwerandmeren (net als Knobbelzwaan) en ruimer aanbod van driehoeksmosselen in Eemmeer en Gooimeer. Het ligt voor de hand dat de Randmeren een aanzuigende werking hadden en dat wellicht een groot deel van de vogels die voorheen op het IJsselmeer en Markermeer

verbleven, momenteel op de Randmeren zitten. Dat neemt echter niet weg dat, over het hele land genomen, de winterpopulatie ten opzichte van midden jaren zeventig is gehalveerd.

Berend Voslamber

Figuur 2. Aantalsverloop van Brilduiker en Tafeleend in de Zoete Rijkswateren in de periode 1975/76- 1999/2000. Weergegeven is het aantal vogeldagen per watersysteem.

Tabel 1. Voorkomen van 18 karakteristieke watervogelsoorten in de Zoete Rijkswateren in 1993/94 - 1999/2000 (september t/m april). Weergegeven zijn maxima (gemiddeld 1993-99 en 1999/2000) en de periode waarin deze werden vastgesteld.

soort	1994-99		1999/2000	
	gem.max	periode	maximum	periode
Fuut	11.115	sep-okt	11.567	okt
Aalscholver	24.794	sep-okt, apr	23.011	sep
Knobbelzwaan	6.290	sep	9.149	sep
Kleine Zwaan	3.716	nov-jan	3.119	jan
Smient	191.375	dec-feb	211.696	dec
Krakeend	5.730	sep-jan	13.570	sep
Wintertaling	7.779	okt-jan	12.842	nov
Wilde Eend	98.535	dec-jan	103.051	jan
Slobeend	3.177	sep-nov	4.063	sep
Tafeleend	56.686	okt-dec	45.894	okt
Kuifeend	125.402	okt-jan	111.711	jan
Topper	94.663	jan-mrt	62.452	dec
Brilduiker	6.481	dec-mrt	6.784	jan
Nonnetje	2.728	jan-feb	681	jan
Grote Zaagbek	7.351	dec-feb	2.730	jan
Meerkoet	103.571	okt,jan	101.720	okt
Kievit	122.418	sep-feb	63.455	sep
Kokmeeuw	112.886	jan-mrt	106.821	mrt

Wader Study Group

Tussen 30 augustus en 2 september 2001 vindt de jaarlijkse conferentie van de Internationale Wader Study Group (WSG) plaats in het Lauwersmeergebied, georganiseerd door de Wadvogelwerkgroep van de Fryske Feriening foar Fjildbiology (FFF), en aansluitend op de Europese Ornithologische Conferentie in Groningen. Op de eerste dag wordt een workshop gehouden met als thema Ecology and conservation of farmland waders during non-breeding. Op zaterdagochtend valt de jaarvergadering van de WSG en is er de gebruikelijke variatie aan lezingen over steltlopers en hun internationale trek- en leefgewoontes. Op zaterdagmiddag worden Lauwersmeer en delen van de vastelandskusten van de Waddenzee bezocht. De zondag wordt besteed aan lezingen over natte gebieden, steltlopers en de bescherming van die natte gebieden wereldwijd.

De bijeenkomst wordt gehouden in het Kollumeroord en zowel leden als niet-leden van WSG en FFF zijn welkom. Belangstellenden hebben tot 1 augustus de tijd om bijdragen in de vorm van lezingen of posters aan te melden. Opgave voor deelname graag voor 1 juli. Tijdige opgave is gewenst in verband met de maximale capaciteit. De congreskosten voor een periode van drie dagen variëren tussen 250 en 500 gulden afhankelijk van de gewenste accommodatie.

Inlichtingen en opgaven bij:
Meinte Engelmoer, Bentismaheerd 39,
9736 EC Groningen.
Tel: 050-5421158. Fax 050-5491010.
E-mail: m.engelmoer@compaqnet.nl.
Of bij Johan Taal, Nieuwebildtdijk 71,
9078 PS oude Bildt zijl.
Tel 0518-421547. Fax 0518-421088.